

TRENDS OP DE VLAAMSE ARBEIDSMARKT WAAR DE STERRE BLEEF STILLE STAAN...

Hoofdstuk 2

Caroline Vermandere

Al in de vorige editie van het Jaarboek waren er aanwijzingen dat de gunstige arbeidsmarktevoluties in Vlaanderen stokten en dat 2001 wel eens een scharnierjaar kon zijn na een periode van onafgebroken werkzaamheidsgroei. Toen al bleek de werkloosheid niet langer te dalen en lag het aantal openstaande vacatures lager dan het jaar voordien. Vandaag kunnen we dit plaatje vervullen én bevestigen op basis van de recentste werkzaamheids- en werkgelegenheidscijfers. Het vermoeden dat de economische groeivertraging in de tweede helft van 2001 wel eens de voorbode kon zijn van een periode van minder gunstige economische omgeving werd bewaarheid. Groeiprognoses voor 2002 zijn al meermaals neerwaarts bijgesteld en voor 2003, het jaar dat naar voor werd geschoven als start voor een krachtige groeierneming, gelden nog steeds een aantal onzekerheden die roet in het eten kunnen strooien. Vraag is of ook de arbeidsmarktindicatoren bij deze economische onheilsberichten aansluiten.

1 De werkzaamheidstoren wankelt

Het jaar 2000 ging de geschiedenis in als een grand cru en het begin van 2001 beloofde ook een wolkenloos en zonnig jaar. Nuanceringen van de beloftes van schijnbaar grenzeloze groei van de nieuwe economie staken hier en daar al wel de kop op, maar werden nog vaak afgedaan als oudewijvenpraat. In de loop van 2001 doken echter steeds meer donderwolven aan de einder op.

De NIS EAK toont 2001 als een breukjaar. Voor het eerst sinds 1997 kan geen toename van het aantal werkenden worden gerapporteerd en blijft de teller hangen op 2 495 000 werkenden in het Vlaams Gewest tussen 15-64 jaar. De Vlaamse werkzaamheidsgraad stagneert dan ook met een aandeel werkenden in de bevolking tussen 15-64 van 63,4%.¹

---

¹ Een uitgebreide cijferbijlage kunt u vinden via www.steunpuntwav.be, rubriek publicaties, jaarreeks 'De arbeidsmarkt in Vlaanderen', jaarreeks 2002, deel 4 Jaarboek Cijferbijlage. Voor methodologische achtergrond verwijzen we naar www.steunpuntwav.be, rubriek publicaties, jaarreeks 'De arbeidsmarkt in Vlaanderen', jaarreeks 2002, deel 4 Jaarboek Methodologische bijlage.

Achter de stabilisatie gaan twee bewegingen schuil. Het aandeel werkende *mannen* is in de loop van 2001 met 0,7 ppn afgenomen tot 72,1%. De minder gunstige conjunctuur ligt allicht aan de basis van deze licht dalende werkzaamheidsgraad. Het aandeel *vrouwen* met een betaalde job neemt wel nog steeds gestaag toe (+0,5 ppn tot 54,5%), al is het groeiritme veel minder sterk dan voorgaande jaren. De negatieve conjunctuurtendens die we al vaststelden bij de mannen, wordt hier gecounterd door 2 typische kenmerken van de arbeidsdeelname bij vrouwen. Vooreerst is het merendeel van de werkende vrouwen aan de slag in de minder conjunctuurgevoelige dienstensector. Ten tweede profiteert de vrouwelijke arbeidsdeelname nog steeds van het zogenaamde cohorthe-effect: al sinds de jaren '60 en '70 is het aandeel vrouwen met een betaalde job in elke nieuwe generatie hoger dan in de voorgaande cohorthe. Bij de nieuwste generaties is dit cohorthe-effect bijna uitgespeeld en is het intra-generatieverschil niet meer zo groot, maar bij de vrouwen die nu 45-54 jaar zijn, ligt de werkzaamheidsgraad nog steeds in belangrijke mate hoger dan bij de 45-54-jarige vrouwen van pakweg 10 jaar geleden.

Tabel 2.1

Evolutie van de werkzaamheidsgraad naar leeftijd en geslacht (Vlaams Gewest; 2000-2001)

	2000 (%)	2001 (%)	'01/'00 (ppn)
Mannen			
15-24	37,1	37,7	+0,6
15-24 zonder studenten	87,3	84,8	-2,5
25-49	93,2	92,2	-1,0
50-64	53,9	53,3	-0,6
totaal	72,8	72,1	-0,7
Vrouwen			
15-24	30,1	31,1	+1,0
15-24 zonder studenten	78,4	78,9	+0,5
25-49	75,2	75,6	+0,4
50-64	25,8	26,9	+1,1
totaal	54,0	54,5	+0,6
Totaal			
15-24	33,7	34,5	+0,8
15-24 zonder studenten	83,2	82,1	-1,1
25-49	84,3	84,0	-0,3
50-64	39,9	40,1	+0,2
totaal	63,5	63,4	-0,1

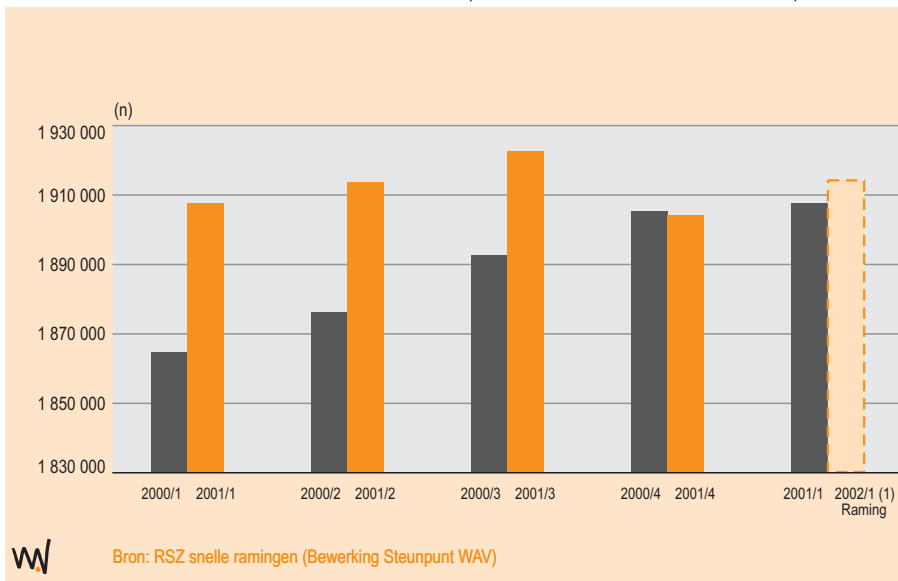
Bron: NIS EAK (Bewerking Steunpunt WAV)

Uitgesplitst naar leeftijd zien we dat bij de grote *middengroep* van 25-49-jarigen het aandeel werkenden in de loop van 2001 licht is achteruitgegaan. Bij de *jongeren* is er wel een stijging van het aandeel werkenden, maar die is volledig toe te schrijven aan de toename van het aantal studenten met een baantje. Wanneer we de studenten uit de berekeningen weghalen, zien we bij de jongste leeftijdscategorie eveneens een daling van het aandeel werkenden. Bij de *ouderen* ten slotte neemt de werkzaamheidsgraad slechts zeer licht toe. Terwijl in het licht van de Lissabondoelstellingen om de werkzaamheidsgraad tegen 2010 op te trekken naar 70%, en bij de 55-plussers naar 50%, vanuit verschillende hoeken gestreefd wordt naar een afbouw van allerlei stelsels van vervroegde uittrede om de werkzaamheidsgraad op te krikken, blijkt uit de cijfers dat er nog veel werk aan de winkel is. Hfdst. 19

Ook andere bronnen wijzen op het scharnier-karakter van 2001. Op basis van de RSZ-databank zien we bijvoorbeeld een sterke toename van het aantal loontrekkenden in Vlaanderen in de eerste helft van 2001 (+ 40 000 werkenden tegenover een jaar voordien), terwijl het derde kwartaal 2001 een vertraging van de groei van het aantal loontrekkenden ('slechts' + 30 000) met zich mee bracht. In het vierde kwartaal zien we zelfs een lichte daling (-1 200). Al in het derde kwartaal van 2001 was de economie aan het slabakken, maar ze kreeg pas echt een flinke knauw na de aanslagen van 11 september. In België en Vlaanderen kwam daar nog eens de doodstrijd van Sabena bovenop (figuur 2.1).

Figuur 2.1

Evolutie van het aantal loontrekkende werknemers (Vlaams Gewest; 2000/1 tot 2002/1)

In het jaar 2002 lijkt de arbeidsmarkt een nieuwe start te hebben genomen. Het eerste kwartaal kent een weliswaar bescheiden toename met 6 000 loontrekkenden op jaarbasis. Hiermee is het negatieve groeicijfer waarmee 2001 z'n laatste kwartaal afsloot toch al weer rechtgezet.

2 *Hoogvliegers storten soms neer*

Hfdst. 9

Ook wat de evolutie van de werkgelegenheid betreft, toont 2001 zich in Vlaanderen als een januskop. Op 30 juni 2001 telde de Vlaamse economie zo'n 40 000 jobs meer dan het jaar voordien. Hiermee wordt de sterke groeiprestatie tussen juni 1999 en juni 2000 geëvenaard. Een belangrijk deel van de jobgroei werd neergezet tijdens de tweede jaarhelft van het jaar 2000. Maar toch is ook de eerste helft van 2001 nog goed voor zo'n derde van de werkgelegenheidstoename. De secundaire sector kent een lichte toename van het aantal jobs, vooral dankzij een zeer goed presterende metaalsector. Ook de tertiaire sector toont bijna over de hele lijn positieve groeicijfers.

Enkel de sector selectie en terbeschikkingstelling van personeel gaat in het rood. Het gaat hier vooral om negatieve groeicijfers van de uitzendarbeid, die een zeer conjunctuurgevoelige sector is. Hier zien we al een voorbode van de minder gunstige tweede jaarhelft 2001. Er zijn nog wel enkele tekenen aan de wand: een andere sector die traditioneel als een van de eersten een conjunctuurvertraging ondervindt, de *bouwnijverheid*, kent een sterke terugval van de jobgroei. Verder tekent de niet-loontrekkende werkgelegenheid voor het eerst in jaren geen groei en zelfs geen stabilisatie op, maar een daling van het aantal jobs.

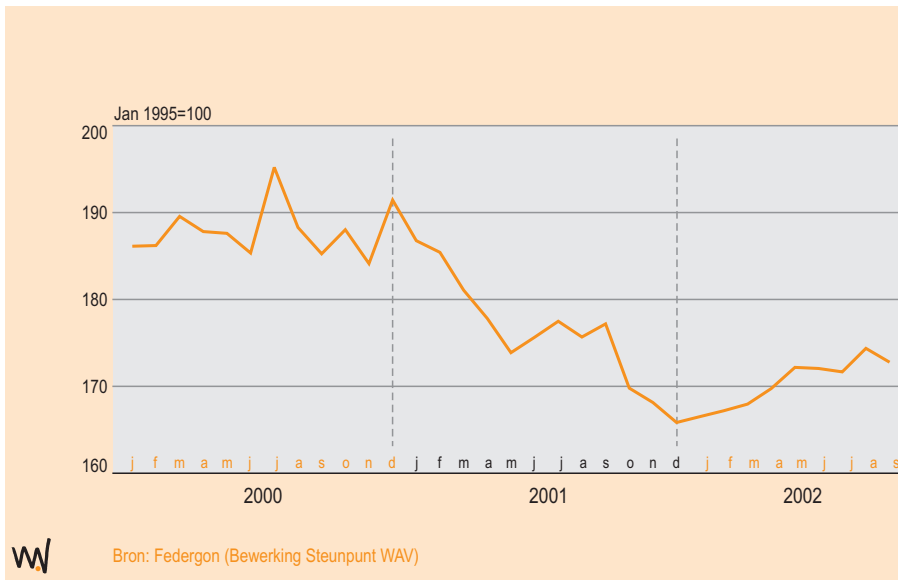
De tweede jaarhelft van 2001 ziet er dus helemaal anders uit. De vertraging van de economische groei, die zich zoals hiervoor beschreven al liet aankondigen in de eerste jaarhelft, brak in het derde kwartaal van 2001 door en werd in het laatste kwartaal nog versterkt door de terroristische aanslagen op 11 september 2001 en, dichterbij huis, de malaise in de luchtvaartsector. Op jaarbasis zien we de groei van de loontrekkende werkgelegenheid vertragen in het derde kwartaal van 2001, om stil te vallen in het vierde kwartaal. Vooral de secundaire sector deelt in de klappen, en ook de tertiaire sector tekent tijdens het vierde kwartaal een

licht jobverlies op. De quartaire sector daarentegen trekt zich van de turbulenties niet te veel aan en blijft zelfs in het vierde kwartaal op de reeds ingezette koers van jobcreatie.²

Een nieuw jaar, een schone lei. Het begin van 2002 brengt hoop op beterschap. Onheilspropheten hadden ons eind 2001 nog verwittigd voor een sterke terugval van de werkgelegenheid, maar de ramingen voor het eerste kwartaal 2002 laten eerder een stabilisatie van het aantal loontrekkende jobs zien. Ook de Federgon-index,³ die als een indicator voor het verdere verloop van de conjunctuur kan worden beschouwd, heeft z'n dieptepunt in januari 2002 bereikt en is sindsdien opnieuw opwaarts gericht (zie figuur 2.2). Het Federaal Planbureau verwacht voor 2002 inzake economische groei een tweede kwakkeljaar op rij. Op zich is dit geen opbeurend nieuws, maar het impliceert dan toch dat de negatieve groeiresultaten van het vierde kwartaal van 2001 hun schaduw niet vooruit hebben geworpen op 2002, zoals sommigen vreesden. Een echte herneming van de werkgelegenheidsgroei zou wel nog op zich laten wachten tot het vierde kwartaal van 2002 (Federaal Planbureau, 2002d, p. 3-4).

Figuur 2.2

De Federgonindex (België; januari 2000-september 2001)

- 2 De beschikbare statistieken geven ons enkel gegevens voor België, zodat we de evolutie van de werkgelegenheid in Vlaanderen niet rechtstreeks kunnen aflezen.
- 3 De Federgon-index geeft de omvang van de uitzendactiviteit weer sedert januari 1995 (België).

3 *Tradities blijven*

3.1 *Opnieuw dreiging langdurige werkloosheid*

Als we naar de evolutie van het aantal nwwz kijken, krijgen we opnieuw een illustratie van het overgangskarakter van het jaar 2001. De aanhoudende daling op jaarbasis van het aantal nwwz, reeds ingezet in 1995, vertraagt in de loop van 2001 en keert zich zelfs in september. Vanaf dan ligt de werkloosheid hoger dan in 2000. Deze toename zet zich verder in 2002:

Hfdst. 7 Vlaanderen telt in 2002 zo'n 10% meer werkzoekenden dan vorig jaar. Pas vanaf september lijkt de werkloosheid opnieuw gunstiger te evolueren dan in 2001.

Toch kunnen we de evoluties in 2001 en 2002 niet over dezelfde kam scheren. Anno 2001 stijgt vooral het aantal werklozen met een uitkering dat minder dan een half jaar op zoek is naar een job. De toename van de werkloosheid is met andere woorden vooral te wijten aan een toenemend aantal personen dat zijn/haar job verliest en werkloos *wordt*. In 2002 zijn het vooral de personen die al iets langer op zoek zijn naar een nieuwe baan (6 tot 12 maand) die in aantal toenemen. De werkloosheid stijgt vooral doordat werklozen moeilijk een job vinden en dus werkloos *blijven*. Deze indruk wordt nog versterkt door de vaststelling dat het aantal personen dat 1 tot 2 jaar werkzoekend is in 2002 voor het eerst opnieuw toeneemt. Steekt het gevaar van langdurige werkloosheid terug de kop op?

3.2 *Vacatures*

Ook in de vraag naar arbeidskrachten doet zich na het topjaar 2000 een kentering voor. In de periode 1994-2000 verviervoudigde het gemiddeld aantal openstaande VDAB-vacatures.⁴ Aan die onafgebroken groei kwam in 2001 een eind. Het gemiddeld aantal openstaande vacatures in het Normaal Economisch Circuit (NEC)⁵ nam af met ruim 5 600 eenheden (-14%). In 2002 zet die neerwaartse trend zich door. In de eerste 9 maanden van 2002 stonden er gemiddeld 5 100 vacatures minder open dan in dezelfde periode in 2001. Een voorzichtige raming voor het ganse jaar toont dat het gemiddeld aantal openstaande VDAB-vacatures in 2002 zakt tot het niveau van 1999.⁶ Onderstaande grafiek geeft een beeld van hoe de vacatures maand na maand evolueerden sinds 1999.

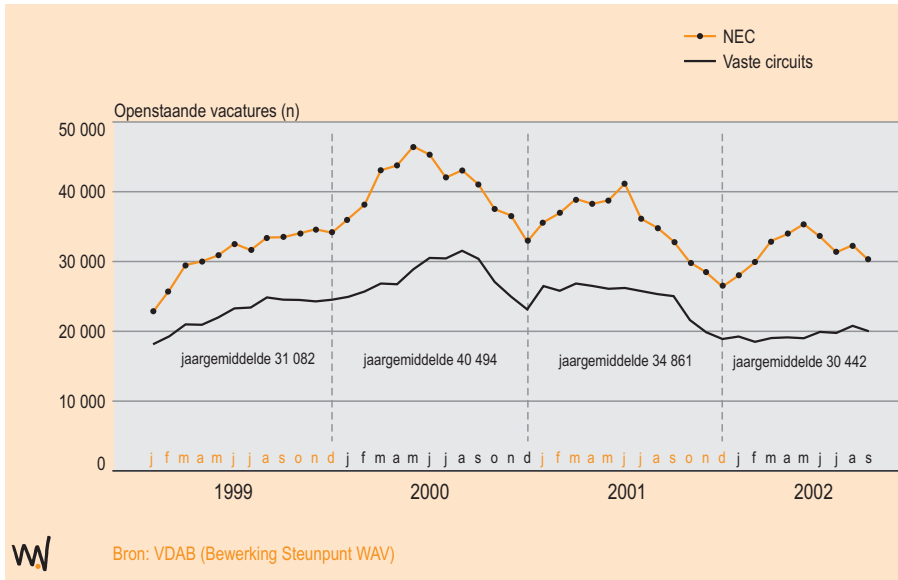
4 De stijging was enerzijds het gevolg van de conjuncturele heropleving van de economie, maar anderzijds ook van het feit dat het marktaandeel van de VDAB op de globale vacaturemarkt fors is toegenomen (Van Mechelen, 2000).

5 Het NEC bestaat uit de vaste en tijdelijke circuits (inclusief interim) en is exclusief het *alternatief circuit* (de werkervaringsprojecten (WEP+) en andere gesubsidieerde jobs).

6 Raming van okt.-dec. 2002 op basis van de evolutie in de 3 laatste maanden van 2001.

Figuur 2.3

Maand-op-maand-evolutie van het gemiddeld aantal openstaande VDAB-vacatures uit het NEC en het vaste circuit (Vlaams Gewest; 1999-2002)

Opmerkelijk is dat de vacatures uit de interimsector, die in 1999 en 2000 een belangrijke rol speelden in de VDAB-vacaturegroei, in 2001 een zeer sterke daling optekenen (-30%). Het aandeel van de uitzendsector bij de VDAB, dat tussen 1998 en 2000 groeide van 6% naar 19%, valt daardoor in 2001 terug op 15% van het gemiddeld aantal openstaande vacatures. Bij de aanbiedingen voor een contract van onbepaalde duur is de daling minder fors (-13%). Het verloop van het vacature-aanbod volgt daarmee de economische groeivertraging, waarbij de interimsector het sterkst reageert op de conjuncturele verzwakking in de tweede helft van 2001. Naast economische oorzaken kunnen ook andere factoren de afname van het vacature-aanbod versterkt hebben, zoals de huidige *ontspanning* op de arbeidsmarkt.

Hfdst. 13

3.3 ■ Krapte minder krap...

Een indicator van spanning op de arbeidsmarkt is het aantal niet-werkende werkzoekenden (nwwz) per vacature. Uit de evolutie van deze verhouding blijkt dat de krapte op de arbeidsmarkt in 2001 is afgenomen. De combinatie van een stokkende werkloosheidsdaling

met een afnemende vraag naar arbeidskrachten heeft ertoe geleid dat de verhouding van het aantal werkzoekenden per vacature in 2001 voor het eerst sinds 1994 lichtjes is gestegen (van 4,2 naar 4,9). De raming voor 2002 (op basis van de eerste 9 maanden) voorspelt een verdere afname van de krapte op de arbeidsmarkt tot 6,1 werkzoekenden per vacature. Ook de daling van de mediane plaatsingstijd in 2001 (de tijd nodig om een vacature in te vullen) geeft de beginnende ontspanning van de arbeidsmarkt aan.⁷

Tabel 2.2

Evolutie van de krapte op de arbeidsmarkt (Vlaams Gewest; 1997-2001)

	Nwwz/vacature (vast en tijdelijk circuit)	Mediane plaatsingstijd (vast circuit)
1997	14,6	34
1998	9,2	40
1999	6,2	47
2000	4,2	53
2001	4,9	49
2002*	6,1	-

* raming op basis van de eerste 9 maanden van 2002

Bron: VDAB (Bewerking Steunpunt WAV)

3.4 ■ ■ ... maar knelpunten blijven knellen

Heeft de aanzet tot een vermindering van de krapte op de arbeidsmarkt een impact op de problematiek van knelpuntberoepen?⁸ Voor haast alle knelpuntberoepen is de arbeidsreserve in 2001 toegenomen (zie bijlage) (VDAB, 2002b). Bij de beroepen waar het knelpuntkarakter vooral bij het *tekort aan geschikte werkzoekenden* ligt (vb. ingenieurs, tekenaars, technici, informatici) leidt de toename van het gemiddeld aantal nwwz per vacature tot een zekere 'kwantitatieve ontspanning'. Dit neemt niet weg dat de meeste knelpuntberoepen nog steeds te maken hebben met een tekort aan werkzoekenden per vacature. Een grote uitzondering op deze beginnende trend tot ontspanning vormt de vraag naar verplegend personeel: voor een aantal verplegende beroepen blijft het in 2001 aartsmoelijk om kandidaten te

⁷ De evolutie van de mediane plaatsingstijd is gebaseerd op de plaatsingstijd voor de vacatures in de vaste circuits.

⁸ Voor de afbakening van de knelpuntberoepen volgen we de VDAB-methode. Er bestaan verschillende oorzaken van knelpunten. Bij kwantitatieve knelpunten voldoet de omvang van de arbeidsreserve niet aan de onvervulde vraag naar arbeidskrachten. Bij kwalitatieve oorzaken sluiten de kwalificaties van de sollicitanten niet aan bij de selectie-eisen van de werkgevers (*een kwalitatief tekort aan aanbodzijde*) of beantwoordt de job niet aan de verwachtingen van de werkzoekenden (*een kwalitatief tekort aan vraagzijde*).

vinden en er komen zelfs een aantal knelpuntberoepen bij. Bij de beroepen waar het schoentje vooral op kwalitatief vlak knelt, blijft de situatie anno 2001 status quo. Het aantal nwwz per vacature is dan wel toegenomen, de kwalitatieve oorzaken van het knelpunt blijven onverminderd bestaan.

Cijferbijlage: www.steunpuntwav.be, rubriek publicaties, jaarreeks 'De arbeidsmarkt in Vlaanderen', jaarreeks 2002, deel 4 Jaarboek Cijferbijlage

Methodologie: www.steunpuntwav.be, rubriek publicaties, jaarreeks 'De arbeidsmarkt in Vlaanderen', jaarreeks 2002, deel 4 Jaarboek Methodologische bijlage

